

کارکردهای نظری و عملی پلیس فتا در پیشگیری از جرایم سایبری و موانع حاکم بر آن

*امین امیریان فارسانی *محمود مالمیر ***محمود اشرافی ***مسعود حیدری

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۱/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۳/۲۸

چکیده

حجم فراوانی از اطلاعات مورد نیاز جامعه امروز، با استفاده از رایانه‌ها و شبکه‌های مرتبط به آن تولید، ذخیره، ارسال و توسعه می‌یابد. صنایع تجاری جهان در روز به تنهایی میلیون‌ها دلار معامله‌های خود را از طریق شبکه جهانی اینترنت انجام می‌دهند. لذا تمایل روزافزون به استفاده از آن شرایط و بستر مساعدی برای ظهور جرایم در فضای سایبری به وجود آورده و گسترش آن موجب بروز آسیب‌ها و خسارت‌های گوناگون در جوامع گردیده است. پلیس به عنوان یکی از نهادهای مسئول برقراری امنیت و مقابله با جرایم در کشورها، وظیفه و نقش بسیار مهمی در مبارزه با این جرایم را دارد. پژوهش حاضر با روش توصیفی - تحلیلی و با هدف نشان دادن جایگاه پلیس فتا در پیشگیری از جرایم سایبری و نقش تأمین کننده آن در امنیت انجام شده است. در کنار تمام مزایا و پاداش‌هایی که از پلیس فتا به سیستم عدالت کیفری می‌شود موانع و محدودیت‌های مهمی چون عدم امنیت شغلی و حرفه‌ای بودن بزهکار را باید در نظر داشت. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که آموزش تخصصی به پلیس و گشت زنی و مراقبت در فضای مجازی در خصوص اینترنت و رایانه باعث خواهد شد تا این نقش از پلیس کارآمدتر جلوه کند.

واژگان کلیدی: نهاد پلیس، پیشگیری از جرم، جرائم سایبری، فضای سایبر

-
- *دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد اصفهان(خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.
 - **دانشیار گروه حقوق، واحد اصفهان(خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. نویسنده مسئول
 - ***استادیار گروه حقوق، واحد اصفهان(خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.
 - ****استادیار گروه حقوق، واحد اصفهان(خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

مقدمه

رایانه یکی از ساخته‌های بسیار مهم و منحصر به فرد بشری است که همه‌ی ابعاد زندگی را دگرگون ساخته و آثار گسترده و شگرفی بر جای گذاشته است. تکنولوژی رایانه امروزه علاوه بر اینکه مورد استفاده مجریان قانون قرار می‌گیرد، مورد نظر مجرمان قرار گرفته، از رهگذر تکنولوژی مدرن و علوم نوین بهره خود را می‌جویند و پیشرفت‌های تکنیکی در این حوزه موجب پیدایش اشکال متنوع و جدید جرایم در سطح جهان گردیده است. از طرف دیگر اسباب تکوین رشته‌ها و دکترین‌های جدیدی همچون حقوق رایانه، حقوق اطلاعات و حقوق اطلاعاتی کیفری شده است؛ همچنین استفاده نامطلوب و غیرقانونی از این پدیده متخصصان و علمای حقوق جزا را بر آن داشته که به کنکاش و تفحص در این زمینه پرداخته و راه‌های مبارزه و یا پیشگیری از اینگونه جرایم را ارائه نمایند بررسی و تجزیه و تحلیل جنبه‌های مختلف جزایی جرایم رایانه‌ای و اینترنتی مشخص خواهد ساخت که رایانه‌های مدرن و شبکه‌های ارتباطی، دارای صفات و خصوصیتی است که فرصتی بسیار مناسب برای مجرمان پدید می‌آورد و مشکلات زیادی را فراروی بزه‌دیدگان و پلیس قرار می‌دهد؛ زیرا مخاطرات و صدمات این جرایم به مراتب بیشتر از حالت کلاسیک می‌باشد و در بیشتر مواقع نیز کشف و ردیابی آن مشکل و دشوار است.

نکته‌ی دیگر اینکه سیاست قضایی و تقنینی کشورمان در این زمینه تا قبل از تصویب لایحه جرایم رایانه در سال ۱۳۸۸، هیچگونه رویه خاصی ارائه ننموده و همچنان با خلا قانونی در زمینه پیشگیری از جرایم سایبری مواجه بودیم. با توجه به اینکه طبق بند ۸ ماده ۴ قانون نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۹/۴/۲۷، نیروی انتظامی عهده‌دار وظایف خاصی به عنوان ضابط قوه‌ی قضاییه می‌باشد و یکی از وظایفی که در بند د به آن تصریح شده است پیشگیری از وقوع جرایم است، در تحقیق پیش روی سعی بر آن شده است نقش و کاربرد پلیس را در

کارکردهای نظری و عملی پلیس فتا در پیشگیری از جرایم سایبری و موانع حاکم.....۲۳۹

قبال پیشگیری از این نوع جرایم تبیین و راهکارهایی جهت تقویت سازمان پلیس در مقابله با جرایم فناوری اطلاعات، ارائه نماییم.

۱- مبانی و مصادیق پیشگیری در حقوق کیفری

۱-۱- مبانی پیشگیری

پیش‌بینی، شناسایی و ارزیابی خطر وقوع جرم از یک سو و اتخاذ تدابیر و اقدام‌های لازم برای از بین بردن یا کاهش جرم در قالب برنامه ملی از سوی دیگر، از مؤثرترین روش‌های کاربردی پیشگیری از جرم به شمار می‌آیند. تدوین برنامه ملی پیشگیری از جرم، مستلزم فرآیندی است که با در نظر گرفتن آن، سازوکارهای مهار جرم در هر جامعه مشخص شده و سپس به اجرا در می‌آیند. در همین خصوص شرکت‌های امنیت خصوصی نیز از طریق مراقبت و نگهبانی و ساز و کارهای کنترل ورودی‌ها و هشداردهنده‌ها، در پیشگیری از جرم مشارکت می‌کنند. در واقع پیشگیری از جرم گاهی آگاهانه و گاهی به‌طور ناخودآگاه توسط واحدهای تأمین امنیت ادارات و پلیس اعمال و اجرا می‌شود. (Welsh, ۲۰۰۷, p۱۸)

۱-۱-۱- ایجاد احساس و امنیت عمومی

امنیت یکی از والاترین نعمت‌ها و اساسی‌ترین نیازهای اجتماعی است که افراد جامعه باید از آن برخوردار باشند وجود نقاط ضعف و هرگونه تزلزل در هر یک از امور جامعه، احساس امنیت از سوی مردم را خدشه‌دار می‌کند. مقوله مجرمیت امروزه در کنار دیگر معضلات اجتماعی به یکی از منابع ظهور و گسترش «احساس ناامنی» در میان مردم تبدیل شده است. تشدید رفتارها و اقدام‌های پلیس و سرمایه‌گذاری‌های همه جانبه دولت برای تعریف این احساس نتیجه مطلوب را به دنبال نداشته است. به همین دلیل است که کشورهای مختلف به فکر بهره‌برداری از توانایی‌ها و خلاقیت‌های جامعه

۲۴۰....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و پنجم، بهار ۱۳۹۶

مدنی در برابر پیشگیری از جرم و کاهش احساس ناامنی افتاده‌اند. (بیات، ۱۳۸۷، ص ۱۲۹)

امروزه کنترل جرم به عنوان هسته مرکزی فعالیت نیروی پلیس به حساب می‌آید. پلیس زمانی در انجام مهمترین وظیفه خود (پیشگیری و کنترل جرم) موفق است که هم خودش تلاش کند و هم مردم پشتیبان او باشند و هم دولت بخواهد. با توجه به موارد مطروحه برای تکمیل آن می‌توان اشاره نمود که تأثیر فراوان اقدامات فرهنگی برای تحقق اهداف پیشگیری از وقوع جرم را نمی‌توان نادیده انگاشت. موضوعی که اگر طی سال‌های گذشته روی آن سرمایه‌گذاری صحیح صورت می‌گرفت، بسترهای فرهنگی مهیا و کمتر شاهد وقوع جرائم بودیم. (بیات، ۱۳۸۷، ص ۱۳۰)

۱-۱-۲- قانون‌گرایی

فلسفه وجودی دستگاه قضاء در هر کشوری الزام آحاد آن جامعه به رعایت و اجراء قانون و قانون‌پذیر کردن جامعه است. گرچه متولیان فرهنگ می‌بایست در جهت فرهنگی در قانون‌پذیر کردن آحاد جامعه تلاش نمایند. اما قوه قضائیه برای اجراء عدالت و فصل خصومت‌ها بایستی قانون را مبنا کارش قرار دهد و همگان نیز در برابر قانون یکسان‌اند.

برداشت‌های شخصی و غیراجتماعی از قوانین تفسیرهای مضیق و غیرعلمی از قوانین و توجه به اراده‌های شخصی فراتر از قانون که اشخاص حقیقی و یا حقوقی را فراتر از قانون می‌نشانند و احیاناً برخورد جناحی و باندی از قوانین و پشت پا زدن به قانون، آحاد جامعه را به سوی قانون‌گریزی سوق می‌دهد. امروزه در جوامع پذیرفته شده است که قانون مبنا نظم اجتماعی است. و قوه قضائیه در حوزه مدیریتی و چه در حوزه قضائی ملزم به رعایت قانون است. نظارت بر حسن اجرای قانون که از وظایف قوه قضائیه در قانون اساسی به آن اشاره شده است، وظیفه این دستگاه را دو چندان می‌کند. با توجه به توضیحات فوق می‌توان گفت: که مبنای دیگر پیشگیری در وقوع و گسترش آسیب‌های اجتماعی قانون‌گرایی است. جامعه قانونمند جامعه‌ای است که در

کارکردهای نظری و عملی پلیس فتا در پیشگیری از جرایم سایبری و موانع حاکم..... ۲۴۱

آن ضعیف و قوی هر دو از کیفر قانون می‌هراسند. اگر در جامعه‌ای عده‌ای از افراد با وجود ارتکاب جرم مجازات نشوند، اما کثیری از مردم ضعیف جامعه با کیفرهای حاکمیت مواجه شوند، بی‌تردید چنین قوانینی مشکلات بنیادی جامعه را حل نخواهد کرد. (Dashora, ۲۰۱۱)

۱-۲- مصادیق پیشگیری

امروزه یکی از شاخصه‌های ارزیابی امنیت در هر جامعه‌ای مهار جرم و بی‌نظمی است. حکومت‌ها برای جلب رضایت عمومی به دنبال کسب معیارهای زمامداری هستند. نبود جرم و ترس از جرم از ایده‌آل‌های جامعه بشری به حساب می‌آید. با توجه به عدم کارایی و درماندگی سیستم عدالت کیفری، جوامع به این نتیجه رسیده‌اند که باید در کنار حفظ حربه مجازات، تلاش اصلی خود را صرف پیشگیری نمایند.

تا قبل از ظهور مکتب تحقیقی پیشگیری از نوع کیفری وجود داشت، که مبانی نظری پیشگیری کیفری اصرار بر روش‌های رسمی یا قانونی برخورد با جرم یعنی اعمال مجازات و اقدامات مؤثر برای دستگیری مرتکبین بود. ولی با تولد مکتب تحقیقی در رشته‌های انسان‌شناسی جنایی و جرم‌شناسی در ربع آخر سده‌ی نوزدهم که تا حد زیادی به دنبال شکست نظام کیفری در مهار موج بزهکاری بوده است پیشگیری از جرم وارد مرحله نوینی می‌شود و پیشگیری غیرکیفری نضج پیدا کرده و اهمیت بیشتری می‌یابد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۰، ص ۱۳۰).

۱-۲-۱- پیشگیری کیفری

اولین واکنشی که جوامع بشری در برخورد با پدیده بزهکاری بدان دست زده‌اند، مبارزه سرکوب‌گرانه بوده و کیفر همواره بعنوان تنها ضمانت اجرای پیشگیری از بزهکاری مطرح بوده است. کیفر از این جهت که دارای مضرات و معایب بسیاری است و بر جسم و روان مجرمین تأثیرگذار است و زندگی آینده آنان را در جامعه با مشکلات مواجه می‌کند، باید به عنوان آخرین چاره و آخرین حربه در مقابله علیه بزهکاری بدان

۲۴۲....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و پنجم، بهار ۱۳۹۶

توسل جست و تا حد امکان با استفاده از روش‌های جدید حقوق کیفری و استفاده از جانشین‌های مجازات معایب و مضرات آن را به حداقل رسانید.

تعریفی که برای پیشگیری کیفری ارائه دادند بدین صورت است: «مجموعه‌ای از اقدامات سزادهنده می‌باشد که در قالب قانون مجازات اعمال شده و از طریق ارباب سعی در کنترل بزه و بزهکاران بالقوه داشته و به این طریق از میزان جرم می‌کاهد».

مبانی نظری پیشگیری کیفری اصرار بر روش رسمی یا قانونی برخورد با جرم یعنی اعمال مجازات و اقدامات مؤثر برای دستگیری مرتکبین یعنی تقویت پلیس و دستگاه قضائی است. این دیدگاه از عصر روشنگری تاکنون دیدگاه غالب بر نظام قضائی بوده است. پیشگیری کیفری ارباب ناشی از تهدید ضمانت اجراهای کیفری، پدیده‌ای مجرد و انتزاعی نیست که به تنهایی و در خلاء موجب بازدارندگی گردد. قابلیت ذاتی تهدید در تعامل مستمر با اوضاع و احوال فرهنگی و ساختاری مؤثر واقع می‌شود و این در واقع همان موضوعی است که نظریه (بازدارندگی مشروط) بر آن تأکید دارد. (صفاری، ۱۳۸۹، ص ۲۷۵)

در این نوع پیشگیری تعدد تابعان حقوق کیفری از یکسو و به اجرا گذاشتن این تهدید از طریق مجازات کسانی که ممنوعیت‌های کیفری را نقض کرده‌اند از سوی دیگر، در مقام پیشگیری عام و پیشگیری خاص از جرم است.

۱-۲-۲- پیشگیری وضعی

طرح پیشگیری وضعی از جرم به عنوان یک نظریه علمی اصالتاً، تأسیسی انگلیسی است، که توسط سه نفر به نام‌های کلارک می‌هیو و کرنیش مطرح شده و توسعه یافته است. دو نفر اول در کتاب‌هایی تحت عنوان *The Designing out crime* در سال ۱۹۸۰ و کلارک و کرنیش نیز در کتاب دیگری تحت عنوان *Reasoning criminal* و *Rational choice* در سال ۱۹۸۶ به طرح و تحلیل آن پرداخته‌اند. (صفاری، ۱۳۸۹، ص ۲۵۰)

کارکردهای نظری و عملی پلیس فتا در پیشگیری از جرایم سایبری و موانع حاکم..... ۲۴۳

به طور کلی در تعریف پیشگیری وضعی می‌توان گفت: شامل مجموعه اقدام‌ها و تدابیری است که سمت تسلط بر محیط و شرایط پیرامونی جرم (وضعیت شرف جرم) متمایل است. این امر از یک سو از طریق کاهش وضعیت‌های ماقبل بزهکاری یعنی وضعیت‌های پیش جنایی که وقوع جرم را مساعد تسهیل می‌کند، انجام می‌شود. و از سوی دیگر با افزایش خطرات شناسایی و دستگیری بزهکاران. بنابراین پیشگیری وضعی بیشتر با حمایت از آماج‌های جرم و نیز بزه‌دیدگان بالقوه و اعمال تدابیر فنی به دنبال پیشگیری از بزه‌دیدگی افراد یا آماج در برابر بزهکاران است، که در نهایت به طور غیرمستقیم کاهش بزهکاری نتیجه آن خواهد بود.

پیشگیری وضعی را اقدام به محدود کردن و قسمت‌های ارتکاب جرم با مشکل‌تر کردن تحقق این فرصت برای مجرمین بالقوه می‌داند. (پیکا، ۱۳۸۶، ص ۴۵)

مبنای پیشگیری وضعی نظریه پویای عمل جنایی و به طور خلاصه نظریه‌ای که بر نقش پیش جنایی در فرآیند گذار از اندیشه به فعل تمرکز داده می‌باشد. این نوع پیشگیری مبتنی بر تغییر وضعیت‌های قبل از جرم است که منجر به تهدید فرصت‌های ارتکاب جرم و یا مشکل‌تر کردن تحقق این فرصت‌ها برای مجرمین بالقوه سعی دارد، شرایط را به گونه‌ای ایجاد نماید، که پاسخ به آن موقعیت، ارتکاب رفتار مجرمانه نباشد یا دست‌کم چنین پاسخ‌هایی تقلیل یابند. البته پرداختن به انگیزه‌ها و سائقه‌های مرتکبین از نظر طرفداران این رویکرد دور نمانده و از آن‌ها در شناسایی افراد و اتخاذ روش‌های مناسب و زمان و مکان (موقعیت) مناسب برای دخالت در جهت پیشگیری از جرم منظور استفاده شایان می‌شود. (Hill, ۲۰۱۶, p۱۷)

پلیس با شناخت و آگاهی از تکنیک‌هایی که توسط پایه‌گذاران پیشگیری وضعی عنوان شده است، می‌تواند به موقعیت چشمگیری از جرم نائل آید. اولین چیزی که پلیس در این راه باید انجام دهد، آماج جرم بزهکاران و فرصت‌ها می‌باشد، و پس از آن با کارشناسی می‌تواند تکنیک‌ها را نسبت به موقعیت‌های شناسایی شده اعمال نماید. (حسینی، ۱۳۸۹، ص ۶۴) استقرار پلیس در فضای جغرافیایی معین با گشت‌های پلیس

۲۴۴....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و پنجم، بهار ۱۳۹۶

در مکان‌ها و محل‌های معین می‌تواند در پی چارچوب پیشگیری وضعی قرار گیرد. زیرا بدین ترتیب وضعیت و اوضاع و احوال ماقبل و شرف به بزهکاری، به ضرر مجرم تغییر می‌یابد و لاقفل مجرم را از ارتکاب جرم در آن محدود یا نسبت به آن آماج معین منصرف می‌کند.

۱-۲-۳- پیشگیری اجتماعی

پیشگیری اجتماعی متأثر از رویکرد فرانسوی که تحت تأثیر اندیشه‌های روسو می‌باشد، شکل گرفته است. وی اعتقاد دارد که انسان طبعاً نیک سیرت و خوب است و جامعه او را به ارتکاب جرم می‌کشاند. براساس این دیدگاه بزهکاری یک رفتار غیراجتماعی ناشی از عدم جامعه‌پذیری است، که مبنای جامعه را نیز تهدید خواهد کرد. پیروان مدل پیشگیری اجتماعی پوزیتیویست‌ها یا مکتب تحقیقی معروف هستند. که بر این عقیده‌اند که از طریق شناخت علل ارتکاب جرم اعم از (فردی، اجتماعی) برطرف کردن آن‌ها با اصلاحات فردی و اجتماعی و ثبات و وابستگی به آن‌ها تقویت نهادهای اجتماعی مثل خانواده، مدرسه و توسعه و تعالی فرصت‌های اقتصادی و امثال اینها ... است، که می‌توان از ایجاد تمایلات مجرمانه در افراد جلوگیری کرد. (ابراهیمی، ۱۳۹۰، ص ۵۰)

در واقع پیشگیری اجتماعی از وقوع جرم توجه زیادی به علل بنیادی وقوع جرائم دارد بعلاوه با درک ارزشمندی کشف زود هنگام و مداخله بیشتر، برنامه‌های پیشگیری از جرائم روی جوانان تمرکز شده و افراد محله‌ها و خانواده‌هایی را مدنظر قرار می‌دهد، که بیشتر در معرض خطرات تکاب جرائم قرار دارند. این شیوه از پیشگیری برآمد تجربه‌های مددکاران اجتماعی، بدون مداخله بخش‌های پلیس و دادگستری برای مبارزه با ناسازگاری جوانان بزهکار پیرامون آن‌هاست. پیشگیری اجتماعی را اینگونه تعریف نموده‌اند: پیشگیری اجتماعی از بزهکاران شامل مجموعه اقدام‌های پیش‌گیرنده که به دنبال حذف یا خنثی کردن آن دسته از عواملی هستند که در تدوین جرم مؤثر بوده‌اند. (گسن، بی تا، ص ۵۸)

کارکردهای نظری و عملی پلیس فتا در پیشگیری از جرایم سایبری و موانع حاکم..... ۲۴۵

رویکرد پیشگیری اجتماعی از جرم، تقویت روابط اجتماعی، افزایش سطح کنترل غیررسمی اجتماعی و در نتیجه بازدارندگی بزهکاران بالقوه و بالفعل از ارتکاب جرم است. پیشگیری اجتماعی از جرم بر ساختن کسانی تمرکز دارد که در خطر بزهکاری قرار دارند و احساس یکپارچگی کمتری را با جامعه می‌کنند. پیشگیری اجتماعی به دو نوع تقسیم می‌شود: پیشگیری اجتماع‌مدار که در پی خنثی‌سازی عوامل جرم‌زا در محیط اجتماعی است و پیشگیری رشد‌مدار که سعی دارد چنانچه کودکی به هر دلیل از خود مظاهر بزهکاری را بروز داد با مداخله زودرس در وی و محیط پیرامونش از مزمن شدن بزهکاری در آینده جلوگیری کنند (Grant, ۲۰۱۵, p۱۲)

۱-۳- نقش و جایگاه پلیس فتا در پیشگیری

توسعه‌ی روزافزون زیر ساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در کشور و افزایش کاربران از اینترنت و سایر فناوری‌های اطلاعاتی، ارتباطی و مخابراتی نظیر خطوط تلفن‌های ثابت و همراه، شبکه‌های دیتای کشوری و محلی، ارتباطات ماهواره‌ای از جمله دلایلی است که لزوم ایجاد و توسعه‌ی ساز و کار برای برقراری امنیت در فضای تولید و تبادل اطلاعات جمهوری اسلامی ایران را توجیه می‌کند. همچنین توسعه‌ی خدمات الکترونیک، بانکداری الکترونیک، تجارت الکترونیک، آموزش الکترونیک و سایر خدمات از این دست، نیز لزوم ایجاد پلیسی تخصصی در مجموعه‌ی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران را برای تأمین امنیت و مقابله با جرایمی که در این فضا به وقوع می‌پیوندند را آشکار می‌کند. (شریعتی، ۱۳۹۰، ص ۲۱)

از سوی دیگری رشد قارچ‌گونه‌ی جرایم در حوزه‌ی فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور (فتا) مثل کلاهبرداری اینترنتی، جعل داده‌ها و عناوین، سرقت اطلاعات، تجاوز به حریم خصوصی اشخاص و گروه‌ها، هک و نفوذ به سامانه‌های رایانه‌ای و اینترنتی، هرزه‌نگاری و جرایم اخلاقی و برخی جرایم سازمان یافته‌ی اقتصادی، اجتماعی و

۲۴۶....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و پنجم، بهار ۱۳۹۶

فرهنگی ایجاب می‌کند که پلیس تخصصی که توان پی‌جویی و رسیدگی به جرایم سطح بالای فناورانه داشته باشد، به وجود آید.

از سوی دیگر با توجه به تصویب قانون جرایم رایانه‌ای در مجلس شورای اسلامی و لزوم تعیین ضابط قضایی برای این قانون و نیز مصوبات دولت جمهوری اسلامی ایران مبنی بر تشکیل پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات، در بهمن ماه ۱۳۸۹ به دستور فرماندهی محترم نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران پلیس فتا تشکیل گردید.

هدف از تشکیل پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات می‌توان تأمین امنیت فضای مجازی، صیانت از هویت دینی، ملی و ارزش‌های انسانی جامعه در فتا، حفظ حریم خصوصی و آزادی‌های مشروع، صیانت از منافع، اسرار و اقتدار ملی در فضای تولید و تبادل اطلاعات، حفظ زیر ساخت‌های حیاتی کشور در مقابل حملات الکترونیک، اعتماد و آسودگی خاطر آحاد شهروندان جامعه برای انجام تمامی امور قانونی از جمله فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به منظور صیانت از حاکمیت و اقتدار ملی دانست.

ماهیت اصلی پلیس فتا، عملیاتی است به این معنا که به صورت کاملاً تخصصی و از طریق تجهیز به منابع ارزشمند نیروی انسانی، دانشی و تجهیزاتی، نسبت به تأمین امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات با رویکرد مقابله با جرایم از طریق پیش‌بینی، پیشگیری و کشف جرم اقدام می‌نماید. از جمله وظایف و مأموریت‌هایی که این پلیس در فضای مجازی به عهده دارد می‌توان ایجاد امنیت و کاهش مخاطرات برای فعالیت‌های علمی، اقتصادی، اجتماعی در جامعه‌ی اطلاعاتی، حفاظت و صیانت از هویت دینی و ملی، مراقبت و پایش فضای تولید و تبادل اطلاعات برای پیشگیری از تبدیل شدن این فضا به بستری برای انجام عملیات‌هایی برای تحقق فعالیت‌های غیر قانونی و ممانعت از تعرض به ارزش‌ها و هنجارهای جامعه در فتا از جمله‌ی وظایف و مأموریت‌های پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات ناجا می‌باشد. (حسینی خواه، رحمتی ۱۳۹۰، ۱۲۰) ایجاد امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور با سازمانی فعال یا

کارکردهای نظری و عملی پلیس فتا در پیشگیری از جرایم سایبری و موانع حاکم.....۲۴۷

نوآورانه و به سوی پیشرفت، کارآمد، پویا، پاسخگو و قانونمند در راستای فراهم نمودن اعتماد و آسودگی خاطر آحاد شهروندان جامعه و صیانت از حاکمیت و اقتدار ملی و ارزش‌های اسلامی در افق ایران ۱۴۰۴ چشم‌انداز پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات ناجاست.

۱-۴- کارکردها و محدوده‌های نقش پیشگیرانه پلیس در فضای سایبر

پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات با محوریت قانون برای صیانت از هویت ملی و دینی ارزش‌های اسلامی و جلوگیری از انحطاط فرهنگی و تأمین امنیت فضای مجازی و حفظ حریم خصوصی افراد جامعه تشکیل شد. که در این مدت زمان کوتاهی که از تأسیس آن می‌گذرد، توانسته امنیت و آرامش نسبی را بر این فضا حاکم کند. با توسعه فناوری‌های نوین به ویژه اینترنت و ورود به دنیای واقعی، برای جوامع بشری آسودگی‌هایی را به ارمغان آورده است. در کنار این ویژگی‌های فناوری امروز، چالش‌ها و آسیب‌هایی را نیز به دنبال داشته است که غفلت از آن گاهی بنیان خانوادگی و حریم خصوصی افراد و همچنین امنیت شغلی و بسیاری از مسائل مهم زندگی افراد را تحت الشعاع قرار داده است و مشکلات جدی را برای کاربران این وسیله الکترونیکی فراهم آورده است.^۱

بنابراین همان‌طور که وظیفه خطیر پلیس پیشگیری از وقوع جرائم می‌باشد و این شعار که پیشگیری بهتر از درمان است را سرلوحه کار خود قرار داده‌اند در همین راستا پلیس فتا نیز پیش از آنکه در اولین قدم به مقابله با جرائم سایبری اقدام نماید. با فرهنگ‌سازی و آموزش و اطلاع‌رسانی در اقصاء مختلف جامعه به ویژه مسئولین و مدیران، می‌تواند درصد قابل ملاحظه‌ای از بروز و ظهور این گونه چالش‌ها و آسیب‌ها که پیامدهای مخربی بر جامعه دارند، پیشگیری نماید. هر قدر دانش فنی و آگاهی

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی پلیس فتا، دوشنبه ۱۵ بهمن ۱۳۹۰، کد خبر: ۱۲۸۲

۲۴۸....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و پنجم، بهار ۱۳۹۶

اجتماعی افراد جامعه در حوزه امنیت آنلاین افزایش یابد به همان نسبت در فضای مجازی واکسینه می‌شود.

۱-۴-۱- تأثیر پلیس فتا بر نهادهای اجتماعی

با توجه به ویژگی‌های غیرقابل انکار دنیای امروز که بارزترین آن‌ها: شکل‌گیری دهکده جهانی و سرعت در انتقال و دریافت اخبار و اطلاعات در کوتاه‌ترین زمان و همچنین شکل گرفتن دولت الکترونیک و شهر الکترونیک است، می‌توان به جرأت گفت: این سرعت اطلاعات و ارتباطات و پیشرفت علم و دانش فردی بی‌تأثیر در زندگی شخصی افراد جامعه نمی‌باشد و نقاط حساس آن را مورد هدف قرار می‌دهد. از نقاط حساسی که خواسته و ناخواسته در معرض خطر قرار دارند می‌توان به نهاد خانواده که عضو کوچکی از جامعه می‌باشد و محیط دانشگاهی که مرکز ثقل هدف‌گذاری‌ها میان دولت‌ها می‌باشد و همچنین بازار کار، و موقعیت شغلی افراد در جامعه که سرمنشاء امرار معاش می‌باشد، اشاره نمود. (گرکی، ۱۳۸۹، ص ۲۵۸)

۱-۴-۱-۱- نهاد خانواده

با پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات نوع زندگی افراد جامعه دستخوش تغییر قرار گرفت که این تغییر و تبدیل فضای واقعی به فضای مجازی نهاد خانواده را نیز تحت‌الشعاع قرار داد. امروزه میلیون‌ها خانواده در سرتاسر دنیا به طور مستمر از اینترنت برای بسیاری از مسائل گوناگون از جمله، یادگیری، پژوهش، خرید و فروش و... استفاده می‌کنند.

همانطور که این فضا برای آن‌ها مزایایی را به همراه دارد، در کنار آن نمی‌توان وجود خطرات را نادیده انگاشت و مجرمین خطرناک را که هر لحظه به فکر به دام انداختن آنان می‌باشند را از نظر دور داشت. با در نظر گرفتن این موقعیت می‌توان بیان نمود که باید نهادی تخصصی از این واحد کوچک جامعه که خود خاستگاه بسیاری از مسائل بزرگ جامعه است، حمایت کند و آموزش‌های لازم، از نحوه ورود و نحوه

کارکردهای نظری و عملی پلیس فتا در پیشگیری از جرایم سایبری و موانع حاکم.....۲۴۹

بهره‌برداری از این فضا و همچنین نحوه نظارت بر فرزندان که سرمایه‌های آینده می‌باشند، را بدهد.

بیشترین خطرات و آسیب‌های اینترنتی را می‌توان به شرح زیر برشماری کرد:
(خسروی، ۱۳۹۱)

۱- انتشار مطالب خلاف اخلاق و بدن، درجه بندی سنی در قالب‌های مختلف
متنی، صوتی و تصویری

۲- آشنایی و دوستی مجازی در جاهایی مثل محیط‌های چت عمومی یا شبکه‌های اجتماعی که طرفین بدون هیچگونه شناخت واقعی از یکدیگر برقرار می‌کنند.

۳- دزدی و سرقت بدون اطلاعات و داشته‌های فردی کاربران مثل آدرس منزل، شماره تلفن، شماره حساب‌های بانکی، تصاویر و فیلم‌های خصوصی و موارد شخصی دیگر.

۴- کودکان و نوجوانان به دلیل ویژگی‌های خاص خود در ورود به فضای مجازی به دلیل تجربه کم و جسارت زیاد بیشترین آسیب‌ها نیز متحمل می‌گردند.

۵- کودکان ممکن است کارهایی را انجام دهند که پیامدهای منفی حقوقی و مالی آن سایر افراد خانواده را درگیر خود نماید و یا به حقوق دیگران تجاوز کند.

۶- فرزندان ممکن است خواسته و ناخواسته در حین سرگرمی مرتکب جرائم مختلف در فضاهای مجازی گردند.

بنابراین لازم است که والدین به فرزندان خود کاربری و استفاده از اینترنت را بیاموزند.

این نکته بدیهی است که کودکان و نوجوانان امروزه در یادگیری و استفاده از فناوری‌های نوین، خصوصاً اینترنت، بزرگسالان و والدین را پشت سر گذاشته و بسیار حرفه‌ای عمل می‌کنند که این عقب افتادن از فرزندان خود می‌تواند نقش نظارتی و کنترلی را بسیار کمرنگ کند. بنابراین اگر والدین با دنیای فناوری بیشتر آشنا شوند، بهتر می‌توانند راه‌های تأمین امنیت فرزندان‌شان را به کار گیرند و فرزندان نیز حاضر به

۲۵۰....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و پنجم، بهار ۱۳۹۶

همکاری با والدین خود هستند. در همین زمینه پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات در جهت نظارت بهتر بر فرزندان رعایت نکات زیر را پیشنهاد می‌کند: (گرگی، ۱۳۸۹، ص ۲۶۸)

۱- به فرزندان خود بیاموزید که بد همیشه بد و خوب همیشه خوب است.

فرزندان ما باید به این نکته آگاه باشند که به صرف آن که در محیط‌های مجازی مثل اینترنت، برخی شرایط حاکم بر محیط‌های واقعی تغییر می‌کند، لزوماً معنای بدی یا خوبی تغییر نخواهد کرد. همان طور که در واقعیت نباید با افراد غریبه و بزرگتر از خود ارتباط برقرار کند، بر روی اینترنت نیز باید از ایجاد هرگونه رابطه غیرمتعارف با افراد، ناآشنا هم اجتناب کند. همان طور که لازم است در واقعیت مؤدب باشند و در ارتباط با دیگران، رعایت مسائل اخلاقی را بنمایند و به حقوق دیگران احترام بگذارند، در دنیای مجازی هم به این اصول پایبند باشند. همان طور که در دنیای واقعی «دزدی» بد است در دنیای مجازی هم کپی برداری غیرقانونی از اطلاعات دیگران، موسیقی و برنامه‌های رایانه‌ای هم بد است.

۲- بدانید اینترنت لزوماً پدیده‌ای بد و خطرناک نیست.

اگر خود به کاربری و استفاده از اینترنت آشنا باشیم و روش‌های صحیح استفاده از این فناوری سودمند را به فرزندان خود بیاموزیم، به هیچ وجه محیط اینترنت محیطی ناامن و تهدید کننده نخواهد بود.

۳- با فرزندان خود دوست باشید تا به شما اعتماد کنند.

به فرزندان خود بیاموزید که به حس درونی خود اعتماد کنند و اگر نسبت به مسئله‌ای حساس شدند و یا احساس ناخوشایندی دارند، حتماً با شما در ارتباط بگذارند. متأسفانه در محیط‌های چت عمومی افرادی که دارای روحیه و اخلاقی بیمار هستند، کم نیستند. این افراد از اینکه با کودکان و نوجوانان کم سن و سال صحبت کنند و بی‌پروا برخی مسائل را با آنان مطرح کنند، لذت می‌برند. لیکن بسیاری از آنها

توانایی قطع این ارتباط را ندارند یا والدین خود را از این ارتباط آگاه نمی‌کنند. این نشان‌دهنده آن است که میان فرزندان و والدین پدیده‌هایی از رودربایستی، شرم و امثال هم... وجود دارد که اجازه نمی‌دهد فرزندان به راحتی مسائل از این قبیل را با والدین مطرح کنند.

۴- به دوستی‌های اینترنتی فرزندان تان اشراف داشته باشید.

کودکان و نوجوانان، معمولاً در محیط‌های چت عمومی، انجمن‌های اینترنتی و حلقه‌های ارتباطی و بلاگ نویسان یا شبکه‌های اجتماعی نظیر فیس‌بوک و گوگل پلاس و... با هم آشنا می‌شوند و قرارهای ملاقات عمومی و خصوصی با یکدیگر را ترتیب می‌دهند سعی کنید از این قرارها مطلع شوید. نه تنها از شرکت فرزندان جلوگیری نکنید، بلکه خود همراه آنان در این قرارها شرکت کنید تا دوستان مجازی فرزندان تان را بشناسید. شاید دوستی که فرزند شما در اینترنت انتخاب کرده، شایستگی دوستی با فرزند شما را داشته باشد ولی به آن‌ها بگویید ملاقات با دوستان اینترنتی می‌تواند خطرناک باشد.

- برای استفاده از رایانه توسط فرزندان تان قوانینی معقول تنظیم کنید.
- بازی‌های رایانه‌ای را خودتان برای فرزندان تان انتخاب کنید.
- بر تغییرات رفتاری فرزندان تان توجه کنید بخصوص اگر سطح روابط اجتماعی آن‌ها کاهش یافته یا افت تحصیلی یا اخلاقی پیدا نموده‌اند.
- دستیابی آسان به سایت‌هایی که تصاویر مربوط به بی‌مبالاتی‌های جنسی و خشونت‌ورزی و مصرف مواد مخدر و الکل را تبلیغ می‌کنند با به کارگیری فیلترینگ قطع کنید.^۱

۱. پایگاه خبری نیروی انتظامی اسلامی ایران، یکشنبه ۱۳۹۱/۶/۵، عنوان خبر (آشنایی والدین با فضای مجازی و تهدیدات آن) (www.cyberpolice.ir)

۲۵۲....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و پنجم، بهار ۱۳۹۶

آشنایی اولیاء و خانواده‌ها با فضای مجازی به مراتب باید بیشتر از فرزندان باشد تا از آسیب‌های احتمالی جلوگیری کند. اینترنت دنیایی است که دوست و دشمن در آن قابل شناسایی نیست و چه بسا افراد سودجو در چهره یک دوست ظاهر شده و با برقراری رابطه سعی در اغفال فرزندان داشته باشند. عمده هدف دشمنان خارجی از راه‌اندازی سایت‌های مختلف مجازی تهاجم فرهنگی است. و سعی می‌کنند از طریق این سایت‌ها جوانان را بی‌هویت کرده و فرهنگ منحط غربی را بر آنان القاء کنند. متأسفانه، عده‌ای افراد مجرم، در داخل کشور که از طریق روابط تجاری با برقراری رابطه با جوانان و نوجوانان به روش‌های مختلف سعی دارند از آنان سوءاستفاده کنند بنابراین ضرورت آشنایی والدین با دنیای مجازی تأکید می‌شود.

۱-۴-۱-۲- دانشگاه

با گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات فضای دومی به موازات جهان واقعی ایجاد شده که به واقع تمام عناصر و اجزای دنیای واقعی را در خود تکرار می‌کند، آموزش و به دنبال آن نهادهای آموزشی مانند دانشگاه همچنان که در جهان واقعی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. در فضای مجازی نیز دارای اهمیت و تأثیر بسزایی در گسترش علوم و فناوری و رشد سواد اطلاعاتی و رسانه‌ای در همه اقشار جامعه است. در فرآیند گذار به جامعه اطلاعاتی بسیاری از پدیده‌ها و مفاهیم شکل تازه‌ای به خود می‌گیرند. و با تغییر چارچوب‌ها، خود را با تحولات ایجاد شده سازگار می‌سازند. مساله آموزش و دانشگاه که سابقه‌ای طولانی در تاریخ بشر دارد، همزمان با ورود جهان به عصر اطلاعات به صورت آموزش الکترونیکی و دانشگاه مجازی نمود پیدا کرده است. اگرچه از مطرح شدن این مفاهیم در سطح جهان مدت زیادی نمی‌گذرد. فعالیت‌های زیادی در این زمینه صورت گرفته است. در کشور ما نیز چند سالی است که حداقل به صورت تئوری به این بحث پرداخته می‌شود. از مواردی که دانشگاه را به طور مستقیم در معرض فضای مجازی قرار داده است دانشگاه مجازی است. که یک محیط دانشگاهی مجتمع است که دانشجویان می‌توانند از طریق اینترنت در دانشگاه ثبت‌نام، از میان

کارکردهای نظری و عملی پلیس فتا در پیشگیری از جرایم سایبری و موانع حاکم..... ۲۵۳

دروس ارائه شده انتخاب واحد و از جلسات درس استفاده کنند و امتحان بدهند و همچنین با استاد و همکلاسی‌ها ارتباط برقرار کنند. بنابراین همان‌طور که در مباحث قبل اشاره شد اگر چه فضای مجازی دارای مزایای فوق‌العاده‌ای است ولی معایب و خطرات آن را نمی‌توان کتمان نمود. که پلیس فتا با رصد آن و نظارت بر کار دانشجویان به پیشگیری وضعی در این زمینه از ارتکاب جرائم توسط فرصت‌طلبان و سودجویان جلوگیری نمایند. (میر شاهی، ۱۳۸۹، ص ۲۱)

در این خصوص باید به این نکته اشاره کرد که فرق بین رانندگی و استفاده از اینترنت و فضای مجازی آن است که قوانین عبور و مرور واقعی در اینترنت وجود ندارد به همین خاطر اینترنت تبدیل به یک وسیله نقلیه قدرت‌مند و البته خطرناک شده است. بنابراین برای کاستن از خطرات و آسیب‌های رایانه بایستی قوانینی را تعریف کرد و به اجرا گذاشت. در این جا هدف نهایی پلیس فتا تربیت و آموزش حس مشترک نوجوانان برای درک روشن و شفاف خطرات آنلاین است.

۱-۴-۱-۳- بازار کار

فضای سایبر در کشورها در کنار تمامی ویژگی‌ها، چالش‌هایی را نیز پیش‌رو قرار داده است. که عمده آسیب متوجه فرهنگ جوامع است. علی‌رغم اینکه تنوع ارتباطات متقابل در فضای سایبر کاربران فراوانی به ویژه در قشر جوان را جذب نموده، ارائه بسیاری از خدمات جامعه مثل بانک، دانشگاه‌ها، فروشگاه‌های مختلف و شرکت‌های خصوصی و دولتی... باعث شده تمامی افراد جامعه گذشته از اینکه چه سطح سوادی دارند و آیا علاقه‌مند به استفاده از رایانه و اینترنت هستند یا نه به نوعی در این فضا قرار داده شدند. آلودگی فکری جهت سست نمودن پایه‌های فکری افراد جامعه نیز از اهداف مورد نظر مبلغان فرهنگی غربی است. و بسیاری از جرائم خلاف عفت عمومی در نتیجه از بین رفتن قبح آن در فضای سایبر به وقوع می‌پیوندد. پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات خود را موظف به حفاظت کاربران در فضای مجازی می‌داند در همین

۲۵۴....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و پنجم، بهار ۱۳۹۶

راستا به نظارت برخی مشاغل که به طور مستقیم با این فضا در ارتباط هستند، نموده است. که از مهمترین آن‌ها می‌توان به کافی‌نت‌ها، گیم‌نت‌ها و سایر سرویس‌دهندگان اینترنتی در کشور اشاره کرد. که در صورت تخطی برابر مقررات قانونی با آنان برخورد نماید.

بنابراین به منظور شفاف‌سازی عملکرد سازماندهی دفاتر و کاهش مخاطرات و آسیب‌ها و حمایت از فعالیت قانونی مدیران و صاحبان کسب و کار این دفاتر پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات نکاتی را جهت آگاهی و اجرای صحیح از سوی مدیران دفاتر اعلام می‌دارد. دفتر خدمات اینترنت موظفند نکات زیر را منطبق با آیین‌نامه دفاتر خدمات اینترنت، ابلاغیه و بخشنامه‌های اتحادیه صنف رایانه، داده‌ورزی و ماشین‌های اداری را رعایت کنند:

۱- مدرک مجوز در محل مناسب و در معرض دید مشتریان قرار گیرد، محل این دفاتر باید در معرض دید و نظارت عمومی باشد و تمامی ضوابط اماکن عمومی رعایت شود.

۲- مدیران دفاتر و دارندگان مجوز فعالیت اینگونه از دفاتر ملزم به رعایت مفاد در شرایط عمومی موضوع ماده ۳ آیین‌نامه به دفاتر خدمات اینترنت هستند.

۳- مدیران دفاتر خدمات اینترنت موظفند مدارک لازم در خصوص تأمین پهنای باند و رعایت شرایط عمومی را حسب مورد در اختیار بازرسان پلیس فتا قرار دهند.

۴- ارائه هرگونه خدمات غیر حضوری از طریق دفاتر خدمات اینترنت ممنوع است.

۵- ارائه هرگونه خدمات غیر از ارائه خدمات اینترنت به صورت حضوری (فروش نرم افزار، تایپ و پرینت راه‌اندازی سیستم‌های بازی رایانه‌ای) ممنوع است.

۱-۵- موانع و محدودیت‌های پلیس در پیشگیری از وقوع جرائم سایبری

به استناد قانون و نیز شرح وظایف سازمانی پلیس وظیفه خطیر حفظ نظم و امنیت و آرامش مردم را بر عهده دارد. بنابراین شغل پلیس ایجاب می‌کند که با مردم در ارتباط باشد، ارتباط با مردم و خدمت به آن‌ها مستلزم این است که پلیس شغل خودش را

کارکردهای نظری و عملی پلیس فتا در پیشگیری از جرایم سایبری و موانع حاکم..... ۲۵۵

دوست بدارد و به آن عشق به ورزد و با انگیزه‌ای بالا خدمت شایسته خویش را ارائه بدهد

برای مثال: اگر کارگر یک کارخانه صنعتی انگیزه‌ای قوی برای انجام کار خود نداشته باشد، نتیجه منفی کم‌کاری یا بدکاری او متوجه صنعت و محصولات صنعتی آن کارخانه می‌شود. که به هر حال قابل جبران است. اما اگر پلیس که وظیفه‌اش خدمت به مردم است، انگیزه‌ای برای انجام وظیفه نداشته باشد و از روی دل‌سردی و بی‌میلی و بی‌تفاوتی کار کند، نتیجه سوء و منفی آن متوجه مردم می‌شود. که نه تنها جبران آن بسیار دشوار است، بلکه انعکاس نامطلوبی در سطح جامعه خواهد داشت. پرواضح است زمانی پلیس خواهد توانست در انجام وظیفه خطیر خود موفق باشد که از حداقل امکانات معقول برای زیستن بهره‌مند بوده و لاقلاً بطور نسبی از آرامش روحی و فکری برخوردار باشد.

موانع و مشکلات زیادی می‌توانند موجبات عدم موفقیت پلیس در پیشگیری از وقوع جرم و برقراری نظم و امنیت جامعه مانند آن که همه این اقدامات در سایه انجام وظیفه خوب پلیس تحقق می‌یابد را فراهم آورند.

از موانع و مشکلات که مانع انجام اهداف پلیس می‌شوند می‌توان ۱- انگیزه خدمتی پلیس ۲- اضطراب آور بودن شغل پلیس ۳- کمبود تجهیزات و امکانات اشاره نمود، که در ذیل مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۵-۱- انگیزه خدمتی پلیس

اگر پلیس برای انجام وظیفه و خدمت به مردم انگیزه بالا نداشته باشد و عاشق خدمت به مردم نباشد، در محل کار خود، سطح شهرو جامعه حضور خواهد داشت، اما به گونه‌ای (غیرمفید، بدون بازدهی و بی‌تفاوت) مواردی که می‌تواند انگیزه خدمتی پلیس را تحت تأثیر قرار داده و وضعیتی را بوجود آورد که پلیس حضور غیر کارآمد داشته باشد (خسروی، ۱۳۹۱) عبارتند از:

۲۵۶....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و پنجم، بهار ۱۳۹۶

- ۱- عدم تأمین جانی: پلیس شغل مخاطره‌آمیز دارد و می‌توان این حق را به پلیس داد که از نظر جانی چه در هنگام عملیات و چه غیر آن نگران جان خود باشد.
- ۲- عدم تأمین مالی: وضعیت حقوق، مسکن، امکانات رفاهی
- ۳- عدم تأمین شغل: نگرانی از انتقالات نابهنگام و یا سالانه بدون اینکه پلیس کوچکترین اطلاعی و یا رضایتی داشته یا نداشته باشد. چه انتقالات داخل شهر چه از شهری به شهر دیگر.
- ۴- سختی و طاقت فرسا بودن کار پلیس: بخصوص در بخش‌های عملیاتی که بسیاری از موارد برای ایشان حقوق و مزایای فوق‌العاده منظور نمی‌گردد.

۱-۵-۲- کمبود تجهیزات و امکانات پلیس

شاید اگر به گوئیم وسایل، امکانات و تجهیزاتی که می‌بایست در اختیار پلیس به خصوص آن دسته از پرسنل نیروی انتظامی که مستقیماً در سطح شهر با مردم در تماس هستند، به گشت‌زنی مشغولند و از وقوع جرائم پیشگیری می‌کنند، قرار گیرد. بسیار کمتر از میزان ایده‌آل و مطلوب است که پلیس پیشگیری بایستی به آن‌ها مجهز باشد براساس واقعیات موجود اظهار نظر کرده‌ایم البته ممکن است وسایل و امکاناتی که در رده‌های فرماندهی و مدیریت مورد استفاده قرار می‌گیرد مجهز و سالم و مرتب باشد از قبیل اتومبیل‌های فرم و نیز ساختمان‌ها، میزها، بی‌سیم‌ها و تلفن مانند آن اما این امکانات در رده‌های پایین سازمان بخصوص کلاتری‌ها و پاسگاه‌ها که عمدتاً بعنوان پیشگیری‌کننده از جرائم و بزهکاری محسوب می‌شوند، موجود نیست. (گرکی، ۱۳۸۹، ص ۲۶۵) بنابراین در مجموع می‌توان اینگونه بیان کرد، باید نیروی انتظامی را مجهز کرده تا با اقتدار بیشتر آرامش را از سارقان بگیرد و اجازه ندهد که مال و دارایی مردم را به سرقت ببرند.

نتیجه گیری

جهت گیری فعالیت های پلیس امروزه تغییر کرده و پلیس بعضا به بررسی نقش تعارض فرهنگ ها می پردازد. به طوری که در این خصوص از پلیس اجتماعی سخن به میان می آید. به طوری که این تحول بی ارتباط با تحول سازوکارهای کنترل اجتماعی در جامعه مدرن و افول مکانیزم های خود کنترلی نمی باشد. که این نیز به کم رنگ شدن درونی و اخلاقی ارتباط پیدا می کند. البته این رویکرد پیشگیرانه پلیس مستلزم داشتن اطلاعات کافی است. اطلاع از تمام زوایا و جوانب موضوعات اجتماعی از تهدیدات و خطرات احتمالی و... زیرا شرط واقعی مبارزه با بزهکاری داشتن اطلاعات دقیق از گروه های اجتماعی در خطر که بر حسب زمان ممکن است بزه دیده یا بزهکار گردند، می باشد.

در مقابل فضای سایبر، دنیایی که تمام فعالیت های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، علمی و هنری را تحت تأثیر قرار داده و مبادلات تجاری به تعامل بین حاکمیت و شهروندان به توزیع اطلاعات علمی و هنری و آموزشی چهره ای جدید بخشیده است. محیط سایبر محیطی مخفی است. امروزه مجرمان حوزه سایبر از رایانه به منزله ی کانون مخفی امن و مطمئن در راستای رسیدن به هدف شوم خود بهره می گیرند. در واقع حس، پوشیده ماندن اعمال ارتكابی به عدم کشف آنها، عدم محدودیت مکانی، انتشار سریع اطلاعات و... که ناشی از نبود نظارت دقیق مؤثر بر محیط سایبر است. اهمیت فضای سایبر را می توان در سطح بین المللی تأسیس کنوانسیون جرائم سایبر و پروتکل الحاقی آن در بوداپست در سال ۲۰۰۱ و در قوانین داخلی می توان به تصویب قانون جرائم رایانه ای در سال ۱۳۸۸ و همچنین تأسیس شورای عالی فضای مجازی به دستور مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۰ بیان نمود. با توجه به اهمیت فضای سایبر پلیس ایران بر آن شد که به طور تخصصی برای کاهش و کنترل این فضا اقدام به تأسیس پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات کند. که هدف اولیه

۲۵۸....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و پنجم، بهار ۱۳۹۶

از راه‌اندازی ناجا صیانت از هویت ملی و دینی و حفظ ارزش‌های نظام جمهوری اسلامی ایران و پیشگیری از وقوع جرائم احتمالی بوده است. پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات ناجا دارای ویژگی‌های ممتاز و برجسته‌ای می‌باشد. به این معنا که کلیه اقدامات که توسط این سازمان انجام می‌گیرد باید طبق قانون در چهارچوب مسائل پلیسی و نظامی باشد.

با توجه به انعطافی که جرائم سایبری دارا می‌باشند و هر لحظه احتمال وقوع جرمی جدید در این فضا وجود دارد. بنابراین پلیس فتا نیز باید با اتکا به پرسنل نظامی خود که از افراد مجرب و متخصص می‌باشند. در برقراری هر چه بیشتر امنیت در فضای مجازی با استفاده از علم و فناوری روز دنیا تلاش نمایند. بنابراین سیاست اجرایی این نهاد به‌گونه‌ای است که با توسل به مدرن‌ترین وسایل بتواند توان مقابله با هوش‌های سیاه که مرتکب این جرائم می‌شوند را داشته باشد. در مدت زمان کوتاهی که از تأسیس آن می‌گذرد توانسته آرامش نسبی بر فضای مجازی برقرار کند. برای مثال با توجه به آمار بدست آمده استان اصفهان در کشف جرائم سایبری رتبه دوم در کشور با ۷۵٪ درصد را در اختیار دارد که نشان از اطلاع‌رسانی صحیح و به موقعی است که توسط پلیس فتا استان اصفهان به کاربران استفاده‌کننده از این فضا داده شده است، می‌باشد.

از عواملی که باعث آموزش و فرهنگ‌سازی مناسب در فضای سایبر و ایجاد محیطی برای حفظ اطمینان کاربران در اینترنت است. بنابراین می‌توان فرضیه موجود که بیان می‌دارد نقش کلیدی پلیس به عنوان یک نهاد امنیتی بتواند در پیشگیری و کنترل جرائم در فضای سایبر تأثیرگذار باشد، را قابل تصدیق دانست. زیرا در صورت نبود پلیس تخصصی با چنین کارکردی که در اثنای تحقیق به آن اشاره شد، می‌تواند به آمار بالای جرائم در فضای مجازی بیفزاید و تا جایی پیش رود که نتوان آن را کنترل نمود. پس به عنوان نتیجه‌گیری از این پرسش باید عنوان کرد که وجود پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات بسیار گرانقدر می‌باشد و وظیفه سنگین این نهاد امنیتی و انتظامی را

دوچندان می‌کند. که با پیشرفت لحظه‌ای جرائم در این فضا بتواند با به کار بردن روش‌های صحیح و منطقی و به‌روز دنیا از آمار این جرائم غیر قابل پیش‌بینی و کنترل بکاهد.

پیرامون این پرسش که پلیس در ارتقاء سطح آگاهی مردم در مواجهه با جرائم سایبری تا چه حد تأثیرگذار است، می‌توان اینگونه بیان کرد که ویژگی‌های خاص جرائم سایبری و همچنین شیوع استفاده از اینترنت و رایانه به گونه‌ای است که تا آشنایی و اطلاع‌رسانی لازم در این زمینه توسط ارگان‌ها و سازمان‌های امنیتی که در راس آن نهاد پلیس می‌باشد، داده نشود، نمی‌توان به نتایج مثبت در این امر دست یافت. بنابراین همان‌طور که در تحقیق مذکور در فصل سوم آن به طور مفصل پرداخته شد، می‌توان اذعان نمود که از زمان تأسیس پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات (فتا) با برگزاری نمایشگاه‌های دیجیتالی رسانه‌ای مختلف و دادن آشنایی در این زمینه به مردم و همچنین پیاده‌سازی سیاست‌هایی در رابطه با مشاغل مرتبط با این فضا از جمله (کافی‌نت‌ها و گیم‌نت‌ها) تا حدودی می‌تواند به این مهم دست یافته باشد. در رابطه با فرضیه‌ای که در این مورد مطرح شده است، تحت این عنوان که جرائمی به تازگی تمام نگاه‌ها را به خود جلب کرده‌اند و آمار بالایی را به خود اختصاص داده‌اند که جرائم سایبری می‌باشد. پلیس می‌تواند در ارتقاء سطح آگاهی مردم در مواجهه با این جرائم نقش مؤثری ایفا نماید.

با توجه به توضیحات موجود در تحقیق می‌توان گفت فرضیه موجود نیز قابل تصدیق می‌باشد. یعنی این نهاد امنیتی توانسته با شناخت بیشتر و بهتر این فضا خلاءهای موجود در جامعه را موشکافی و با دادن هشدارها و توصیه‌های لازم، از وقوع این جرائم بکاهد. البته بیان این نکته که نتوانسته به‌طور قطعی و مسلم این جرائم را کنترل کند، تردیدی نیست ولی این وظیفه را، یعنی برقراری آرامش نسبی در فضای مجازی می‌توان از بدو تأسیس تاکنون در این نیروی تازه تأسیس مشاهده نمود.

۲۶۰....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و پنجم، بهار ۱۳۹۶

در رابطه با این سؤال که عنوان گردید که با توجه به اهمیت غیرقابل انکار جرائم سایبری آیا پلیس می‌تواند با ارائه راهکارهای مناسب در کاهش این جرائم مؤثر باشد؛ چگونه؟

در خصوص اهمیت جرائم سایبری، به همان ترتیب که به قلم نگارنده عنوان گردید، می‌توان اضافه نمود که افزایش بی‌رویه این جرائم و انعطافی که این جرائم دارا می‌باشند، هر لحظه می‌توان وقوع جرمی جدید توسط افراد بزهکار که به دنبال سوءاستفاده از موقعیت خود و با شناخت این فضا و همچنین عدم آگاهی مردم جامعه در استفاده از این فضا دست به ارتکاب جرم بزنند وجود دارد. که خود این امر نیاز به ارائه راهکارهایی از جانب این پلیس تخصصی می‌باشد که بتواند پیشگام در پیشگیری از این جرائم باشد و به گونه‌ای با پیش دستی این نهاد امنیتی در ارائه روش‌های صحیح و منطقی و استفاده از فضای مجازی از ارتکاب جرائم جدید توسط هکرها و کلاهبرداران باشد. بنابراین می‌توان فرضیه‌ی موجود در این رابطه که بیان می‌دارد با اهمیتی که جرائم سایبری نسبت به جرائم کلاسیک به خود اختصاص داده‌اند، پلیس به عنوان یک اهرم کنترل‌کننده جرائم با ارائه راهکارهای مناسب بتواند در کاهش این جرائم مؤثر باشد، تصدیق نمود.

می‌توان اینگونه عنوان کرد که پلیس تخصصی فتا توانسته با ارائه راهکارهای به موقع و مناسب از وقوع جرائم فراوانی در این فضا بکاهد. هر چند که عدم وقوع این جرائم غیرقابل باور می‌باشد.

به عنوان نتیجه‌گیری کلی از این مبحث و مطرح شدن پرسش‌های فوق و اثبات فرضیه‌های مربوط به آن می‌توان گفت که همان‌گونه با تغییر جرائم از فضای واقعی به فضای مجازی و جهش خیره‌کننده‌ی جرائم در این فضا، در کنار آن نباید فراموش کرد که تأسیس نیروی جدید در ناجا تحت عنوان پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات در راستای اهداف این سازمان که برقراری نظم و امنیت و همچنین آرامش در سطح جامعه است، گام‌های بلندی برداشته شده است.

پیشنهادها

آنچه در کشور ما در زمینه پیشگیری از جرم و بزهکاری محسوس است عدم وجود یک نهاد ویژه و مردمی منسجم و مسئول در قلمرو مشارکت مردمی است که توانایی سازمان دادن به این مشارکت و هماهنگی با نهادهای دولتی و تحقیق و تفحص در این زمینه را داشته باشد. امروزه وقوع جرائم و نحوه ارتکاب آن توسط مرتکبین، شکل جدیدی به خود گرفته‌اند، که همین امر سبب شده که بررسی‌های دقیق و کارشناسانه‌ای صورت گیرد تا همسو با وقوع این جرائم پیشگیری‌های صحیح و منطقی صورت گیرد. بنابراین به عنوان یک راه‌حل اساسی برای این موضوع پیشنهاد می‌گردد اقدام به تأسیس نهادی تحت عنوان (سازمان ملی پیشگیری از وقوع جرائم سایبری) گردد. که هیئت‌رئیس آن از جرم‌شناسان، روانشناسان و جامعه‌شناسان انتخاب شوند و هر سه قوه (مقننه، قضائیه، مجریه) عضو هیئت‌رئیس باشند، به طوری که این نهاد جهت جلوگیری از هرگونه تعارض به صورت اشتراکی به وسیله نمایندگان دولت و مردم اداره گردد.

۱- پلیس فتا با همکاری سازمان‌های دولتی با بستر سازی مناسب سازمان‌ها در خصوص کاهش مخاطرات امنیتی دست به برگزاری همایش‌ها و آموزش به صورت گروهی در جهت همکاری دوجانبه سازمان‌ها در جهت هر چه بیشتر شدن این برنامه‌ها

۲- محدود کردن میزان استفاده کاربران مجاز و میزان مشخصی از حق دسترسی که بالغ بر آن از سوی سازمان مربوطه مشمول مقررات اداری و انضباطی سازمان قرار گیرد که مشمول انفصال یا کسر از خدمت باشد

۳- استفاده پلیس فتا با همکاری از طریق صدا و سیما در جهت هشدار و ارائه نکات آموزشی و مخاطرات امنیتی در حوزه فضای سایبر به صورت فیلم مستند یا بروشورهای مخصوص نمایش داده شود

۴- همکاری پلیس فتا با مدارس و آموزش و پرورش در جهت بالا بردن سطح دانش‌آموزان و خانواده‌ها در حوزه امنیت سایبری و شناسایی راه‌های مقابله و برون

۲۶۲....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و پنجم، بهار ۱۳۹۶

رفت از بحران از طرف مختصان حوزه جرایم سایبری از طریق تدریس به عنوان واحد درسی یا کلاس فوق برنامه

۵- استفاده پلیس فتا از مجرمین سایبری و هکرها در جهت شناسایی ضعف سیستم‌ها و ارتقای امنیت آن‌ها در جهت جلوگیری از ورود غیر مجاز اشخاص به داده و سامانه‌ای رایانه‌ای انجام پذیرد

۶- استفاده از نرم‌افزارهای شناسایی ویروس و نصب نرم‌افزارهای ضد ویروس بر روی سیستم‌های رایانه‌ای در جهت حذف یا حداقل کردن حملات بر روی سیستم‌های رایانه‌ای از طرف پلیس فتا برای سازمان‌ها و مراکز مهم به از آن‌ها به عنوان ضرورتی حیاتی یا قلب سایبر یاد می‌کنند

۷- مجهز کردن تمام مرکز نگهداری داده و اطلاعات مهم به سیستم اعلام خطر یا هشدار از سوی پلیس فتا که در صورت ورود غیر مجاز یا حملات در جهت حذف یا استفاده ناپذیر کردن داده‌ها به مرکز گزارش و در سرعت لازم اقدامات صورت گیرد.

۸- آموزش افسران و ضابطین در پلیس فتا در خصوص جرایم رایانه‌ای و تفکیک آن با جرایم سایبری و امکان آموزش مهارت‌های مرتبط برای آن‌ها جهت انجام کار بهتر

محدودیت‌ها

تحقیق در رابطه با نهادهای دولتی و امنیتی به خصوص نهاد پلیس همواره با مشکلات خاص خود روبه رو بوده است. و در بیشتر مواقع به دلایل سیاسی و امنیتی نمی‌توان آماری که مدنظر می‌باشد را دریافت کرد. تحقیق مذکور نیز از این قائده مستثنی نمی‌باشد. و نگارنده نیز در بیشتر مواقع در قسمت‌های مربوط به آمار با مشکل محرمانه بودن اطلاعات به دلیل منافات با مسائل امنیت ملی مواجه بوده است. با وجود این مشکلات نگارنده توانسته با گردآوری اطلاعات غیر محرمانه به زعم پلیس تا حدودی هدف اولیه از انجام این تحقیق را برآورده کند. بنابراین می‌توان در انتها به این نکته اشاره کرد که باید تدبیری اندیشیده شود که محققین در انجام کار پژوهشی با این

کارکردهای نظری و عملی پلیس فتا در پیشگیری از جرایم سایبری و موانع حاکم.....۲۶۳

دست مشکلات روبه‌رو نباشند، هر چند چنین خواسته‌ای با ذات محرمانه بودن اسرار
نظامی منافات دارد.

۲۶۴....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و پنجم، بهار ۱۳۹۶

فهرست منابع و مآخذ

الف: کتاب‌ها

۱. ابراهیمی، شهرام، ۱۳۹۰، جرم‌شناسی پیشگیری، جلد اول، نشر میزان.
۲. ابوالحمد، عبدالحمید، ۱۳۷۰، مبانی سیاست، انتشارات توس، چاپ ششم.
۳. ایرانشاهی، حمید، ۱۳۹۰، پیشگیری از وقوع جرم و نقش سازمان‌های مسئول در قوانین ایران، انتشارات جنگل.
۴. بیات، بهرام، ۱۳۸۷، پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع محور، معاونت اجتماعی نیروی انتظامی.
۵. بکاریا، سزار، ۱۳۷۴، رساله جرائم و مجازات‌ها، ترجمه دکتر محمدعلی اردبیلی، دانشگاه شهید بهشتی.
۶. پلیس فتای استان اصفهان، ۱۳۹۱، کتابچه، معرفی پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات (فتا)
۷. پلیس فتای استان اصفهان، ۱۳۹۱، کتابچه، راهنمای ده‌گامی پلیس فتا برای تأمین امنیت آنلاین خانواده
۸. پلیس فتای استان اصفهان، ۱۳۹۱، کتابچه، جرائم رایانه‌ای و مصادیق جرائم رایانه‌ای در ایران
۹. پیکا، ژرژ، ۱۳۸۶، جرم‌شناسی کاربردی، ترجمه: علی حسین نجفی ابرندآبادی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۱۰. پیکا، ژرژ، ۱۳۷۰، ترجمه دکتر نجفی ابرندآبادی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۱۱. پیکا، ژرژ، ۱۳۹۰، جرم‌شناسی، ترجمه، علی حسین نجفی ابرندآبادی، نشر میزان، چاپ دوم.

کارکردهای نظری و عملی پلیس فتا در پیشگیری از جرایم سایبری و موانع حاکم.....۲۶۵

۱۲. جینادی، آنجلیز، ۱۳۸۳، جرائم سایبر، ترجمه سعیدحافظی و عبدالصمد خرم‌آبادی، چاپ اول دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی.

۱۳. زندی، محمدرضا، ۱۳۸۹، تحقیقات مقدماتی در جرائم سایبری، انتشارات جنگل.

۱۴. سرهنگ خسروی، ستار، ۱۳۹۱، پاورپوینت، شبکه‌های اجتماعی مجازی، پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات استان اصفهان

۱۵. گسن، ریموند، بی تا، جرم‌شناسی کاربردی، ترجمه مهدی کی‌نیا.

۱۶. گرکی، مارکو، ۱۳۸۹، جرایم سایبری راهنمایی برای کشورهای در حال توسعه، ترجمه: مرتضی اکبری، تهران، انتشارات پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات ناجا (فتا)، چاپ اول

۱۷. میانجی، محمد عابدی، ۱۳۸۹، پیشگیری از جرم و گناه (چهل حدیث)، به سفارش ستاد مردمی پیشگیری، حفاظت اجتماعی، جلد اول.

۱۸. نجفی ابرندآبادی، علی حسین، ۱۳۸۹، مباحثی در علوم جنایی، مجموعه دو جلدی به کوشش شهرام ابراهیمی.

۱۹. Grant, H. (۲۰۱۵). Social crime prevention in the developing world: exploring the role of police in crime prevention. Switzerland: Springer.

۲۰. Hill, J. & Marion, N. (۲۰۱۶). Introduction to cybercrime: computer crimes, laws, and policing in the ۲۱st century. Santa Barbara, CA: Praeger.

۲۱. Dashora, K. (۲۰۱۱) , Cyber Crime in the Society: Problems and Preventions, Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences, Vol ۳, No ۱, ۲۴۰-۲۵۹

۲۲. Welsh, B. (۲۰۰۷). Evidence-based crime prevention: scientific basis, trends, results and implications for Canada. Ottawa: National Crime Prevention Centre.